

УДК 82

ISSN 0352-2423

СПЕКТАР

2004/43-44

СПЕКТАР	год. 22	број 43-44	с. 1-270	Скопје, 2004
---------	---------	------------	----------	--------------

ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЈА

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА КНИЖЕВНОСТ

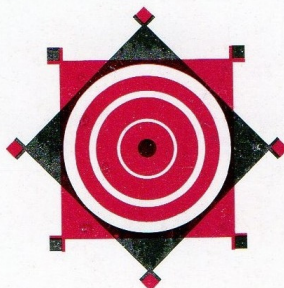
ЛИТЕРАТУРНИ ВРСКИ - РЕПРИНТ ОД СВЕТОТ

ТЕОРИЈА ПОЕТИКА

МИТ - ФОЛКЛОР

ПРИКАЗИ - РЕЦЕНЗИИ - ОСВРТИ

БИБЛИОГРАФИЈА

СПИСАНИЕ
НА ИНСТИТУТОТ ЗА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА
СКОПЈЕ

СПЕКТАР	год. 22	број 43-44	стр. 1-270	Скопје, 2004
---------	---------	------------	------------	--------------

Редакција.

Соња Стојменска - Елзесер (главен и одговорен уредник)
Јасмина Мојсиева-Гушева (извршен уредник), Маја Јакимовска-Тошиќ,
Лорета Георгиевска - Јаковлева, Ленка Татаровска

Секретар на редакцијата.

Африм Реџеџи

Издавачки совет:

Хамди Хасан, Слободан Мицковиќ, Блаже Петровски,
Александар Прокопиев, Нехас Сопај, Лилјана Угринова,
Влада Урошевиќ

Излегува два пати годишно

Адреса. ЈНУ Институт за македонска литература Скопје;
За списанието „Спектар“,
„Васил Ѓоргов“ 35, П. фах. 455; тел. 3220-309;
Ракописите не се враќаат

Скопје, 2004

SPEKTRUM	ann. 22	no. 43-44	pp. 1- 270	Skopje, 2004
----------	---------	-----------	------------	--------------

Editors

Sonja Stojmenska - Elzeser (Editor in Chief)
Jasmina Mojsieva - Guseva (Exclusive Editor), Maja Jakimovska - Tosic,
Loreta Georgievska - Jakovleva, Lenka Tatarovska

Editorial Secretary

Afrim Redzepi

Editorial Board:

Hamdi Hasan, Slobodan Mickovic, Blaze Petrovski,
Aleksandar Prokopiev, Nehas Sopaj, Liljana Ugrinova,
Vlada Urosevic

Published twice a year

Adress: Institute of Macedonian Literature Skopje;
for „Spektrum“;
Vasil Gorgov 35, P.O.Box 455 Tel/fax. +389 2 3220-309;
Republic of Macedonia

Skopje, 2004

Содржина**Contents****Литературна историја****Literary History**

Илија Велев: Кирилometодиевската традиција и византиско-македонските книжевни врски.....	7
Ilija Velev: The Tradition of Ss. Cyril and Methodius and the Literary Relations of Byzantium and Macedonia (Summary).....	12
Ванчо Тушевски: Публицистиката на Димитрија Миладинов (II дел)	13
Vanco Tusevski: Dimitrija Miladinov's Journalistic Work (Summary)	30
Васил Тоциновски: Кон преведувачкиот профил на Константин Д. Петкович	39
Vasil Totsinovski: La contribution au profile de traducteur de Constantin D. Petkovich (Résumé)	49

Современа македонска литература**Contemporary Macedonian Literature**

Георги Старделов: Поетската стратегија на Гане Тодоровски <i>Скопјани, 75 години – 75 песни</i>	51
Georgi Stardelov: The Poetic Strategy of Gane Todorovski <i>The Citizens of Skopje: 75 Years and 75 Poems</i> (Summary)	60
Лидија Капушевска-Дракулевска: Печалбарството како аспект на другоста во македонската драма	61
Lidija Kapusevska-Drakulevska: The Migrant Worker as the Other in Contemporary Macedonian Drama (Summary)	69
Лорета Георгиевска-Јаковлева: Третманот на историјата во романот <i>Марко Крале</i> на Слободан Мицковиќ	71
Loreta Georgievaska-Jakovleva: The Treatment of History in Slobodan Mickovic's Novel <i>King Marko</i> (Summary)	76

Соња Стојменска-Елзесер: Научнофантастичниот роман <i>Враќање од њеколои од Љубомир Донски</i>	77
Sonja Stojmenska-Elzeser: Ljubomir Donski's SF Novel <i>Back from Hell</i> (Summary)	83

Литературни врски - Репринт од светот

Literary Connections - Reprint from the World

Јасмина Мојсјева-Гушева: Имагинарното и двојните идентитети (македонска и турска проза)	85
Jasmina Mojsieva-Guseva: The Imaginary and Double Identity in Macedonian and Turkish Prose (Summary)	90
Елизабета Шелева: Медитеранот - Хибриден концепт и заводлива семиотика на средиштето	91
Elizabeta Seleva: The Mediterranean: A Hybrid Concept and the Seductive Semiotics of the Centre (Summary)	97
Марија Проскурнина: Библијата и просторниот јазик на балканскиот постмодернизам	99
М. Проскурнина: Великая Книга и пространственный язык балканского постмодернизма (Резюме)	104
Науме Радически: Македонските хоризонти на Иво Андриќ	105
Науме Радический: Македонские горизонты Иво Андрича (Резюме)	119
Александар Прокопиев: Светот што плови - Башо и Хокусаи	121
Aleksandar Prokopiev: The Floating World. Basho and Hokusai (Summary)	125

Теорија - поетика

Theory - Poetics

Владимир Мартиновски: Парадоксот на преведувањето: Истото е друго (Омаж на Жак Дерида, 1930-2004)	127
Vladimir Martinovski: Le paradoxe de la traduction: Le même est l'autre <i>Hommage à Jacques Derrida, 1930-2004</i> (Résumé)	146

Армандо Њиши: Мала пролегомена на интеркултурната херменевтика	147
Armando Gnisci: Piccolo prolegomeno ad un'ermeneutica interculturale (Riassunto)	152
Албена Вачева: Книжевна теорија. Џонатан Калер, Тери Иглтон, Мишел Фуко	153
Albena Vaceva: Literary Theory· Jonathan Culler, Michael Foucault, Terry Eagleton (Summary)	161
Јасминка Марковска: Жанровски одредници на апокалипсата	163
Jasminka Markovska: Determinants of the Apocalypse as Genre (Summary)	174
Ранко Младеноски: Недефинирани книжевни дефиниции	175
Ranko Mladenoski: Undefined Literary Definitions (Summary)	184
 Мит - фолклор	
Myth - Folklore	
Ленка Татаровска: Натпејувањето во македонската народна поезија како дел од космичката игра	185
Lenka Tatarovska: The Singing Contest in Macedonian Folk Poetry as Part of the Cosmic Game (Summary)	202
Зоранчо Малинов: Народниот обреден календар во Штипско (прв дел)	203
Zoranco Malinov: The Folk Ritual Calendar in the City of Stip and Its Vicinity (Part I) (Summary)	217
Јелена Цветановска: „Али се стори чоек арамија, по себе си ја влече ортомата“ Аспекти на релацијата грев-казна	219
Jelena Cvetanovska: “Once a man has taken the path of crime, he digs his own grave”· Aspects of the Relation Between Sin and Punishment (Summary)	233

Прикази - рецензии - осврти**Recensions**

Весна Димовска Јањатова: Класичната научна мисла на македонски јазик	235
Весна Мојсова Чепишевска: Рацин најпознатиот македонски автор во Хрватска	236
Ранко Младеноски: Книга за гордите и непокорни Македонци	245
Нина Анастасова Шкрињариќ: Магистрално „проседе“ за големиот маг на поетскиот збор	250
Анастасија Ѓурчинова: Надреализмот во македонската поезија ...	255
Лидија Капушевска-Дракулевска: Литературата како облик на игра	259
Соња Стојменска-Елзесер: Книжевни есеи со хуманистичка подлога	264

НЕДЕФИНИРАНИ КНИЖЕВНИ ДЕФИНИЦИИ (Терминологија)

*1. Праџма; 1.1. Свештски искуства; 1.2. Македонски состојби;
2. Извори; 3. Книжевниот метајазик. Терминолошка формализација.*

Ранко Младеноски

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Македонија
постдипломец на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“

Еден од посериозните проблеми со кој уште од своите почетоци, па дури и до ден денес, се соочуваат теоријата на литературата и литературната критика (ако сакате и поконкретно - позитивизмот, формализмот, структурализмот, постструктурализмот, наратологијата, херменевтиката, егзегезата итн.) е полифоничната детерминираност на мошне значаен квантум термини и поими. Станува збор, всушност, за евидентната полисемичност на поголем број теориски термини и поими, непрецизност и различност при нивното дефинирање. Сето тоа произлегува од различните сфаќања и различните (често и спротивни) приоди при дефинирањето од страна на разни книжевно-истражувачки школи, но и од индивидуалната (субјективна!) определба на одделни теоретичари на литературата.

Јасно е, бездруго, дека разликите во дефинирањето на еден ист книжевно-теориски термин или поим не водат кон разјаснување, ами кон замаглување на анализата (или интерпретацијата) на литературните дела. Ваквата неусогласеност во рамките на терминолошките определби на литературниот теориско-критички инструментариум ја отежнува работата при интерпретирањето на текстовите, независно од тоа дали за таквото наше „дејание“ (интерпретацијата) ќе го употребиме терминот херменевтика, или пак терминот егзегеза, или пак некој сосема друг термин со идентично семантичко јадро. На крајот, сепак, сè се сведува на тоа дека теоретичарот на литературата или книжевниот критичар,

покрај ангажманот врз својата амбиција да го протолкува (интерпретира) книжевното дело, ќе мора (милувал тој или не!) многу често да ги дообјаснува термините и поимите, односно да потенцира во која смисла и со кое значење тој употребува конкретен теориски термин или поим.

1. Прагма

Ќе покажеме низ неколку примери, независно од тоа за кој период и за која школа станува збор, дека состојбите во теоријата на литературата и во литературната критика навистина долго време биле такви, а ниту денес не би можеле да се пофалиме со некој верификуван општ книжевен критичко-теориски терминологски систем.

Амбицијата на овој кус есеј, се разбира, не е (и не може да биде!) да ги нотира и да ги елаборира сите разлики, нејаснотии, несогласувања и полемики околу и во врска со терминологијата којашто е неопходна при проучувањето (интерпретирањето/анализата) на литературата. Целта е само да се илустрира и да се посочи збунувачката, но во исто време и зачудувачката неуедначеност, а не ретко и контрадикторност, при дефинирањето на термините и поимите од теоријата на литературата.

1.1. Светски искуства

Во 1928 година Владимир Јаковлевич Проп ја објави книгата „Морфологија на бајката“. Во времето на своето појавување книгата не предизвика некои посериозни и посуштествени „тектонски нарушувања“ во руските, но и воопшто во светските кругови кои на овој или на оној начин се занимаваа со проучување на книжевноста, независно од тоа дали станува збор за фолклорот или пак за уметничката литература. Оваа книга на Проп го предизвика европското, но и светското научно внимание дури по триесет години од објавувањето, откако беше избришан правот од нејзините корици и откако беше преведена на англиски јазик во 1958 година. Две години по појавувањето на англискиот превод на Проповата „Морфологија...“, францускиот структуралист Клод Леви-Строс ја искористи оваа книга за да се обиде да изврши дистинкција меѓу формализмот и структурализмот. Поточно речено, Проп беше „обвинет“ од страна на Леви-Строс за формализам во неговата „Морфологија...“, што предизвика негова реакција во италијанското издание на „Морфологијата...“ од 1966 година. Кои беа основните забелешки што Проп во својот полемичен и на места жолчен одговор му ги упати на Леви-Строс?

Покрај полемиката за неадекватното определување на форматизмот и структурализмот од страна на Леви-Строс и, како што вели Проп, варварското исфрлање на неговите епиграфи во англискиот превод на „Морфологијата...“, тој најмногу му забележува на Леви-Строс за определбите на суштинските термини како што е, на пример, поимот *сизже*. Проп појаснува:

*„За фолклористиот и книжевниот критичар сизже е во центарот на вниманието. Зборот 'сизже' како книжевно-критички термин добил во рускиот јазик сосема одредено значење: целост на дејствувањата, случувањата, кои конкретно се развиваат во некој на раскажувањето. Англискиот преведувач мошне уметно го превел тој збор со 'plot'. Германското сисание посветено на народното раскажувачко творештво не се вика залудно *Fabula*. Но, за проф. Леви-Строс сизже нема значење. Зборот 'сизже' тој на француски го преведува со зборот 'thème'. По сè изгледа, тој го преферира зборот 'тема', зашто сизже е временска категорија, додека 'тема' нема временско обележје. Меѓутоа, со таквата замена нема да се согласи нију еден книжевен теоретичар. И терминот 'сизже' и терминот 'тема' можат да се сфатат на најразлични начини (издвоеното е наше - Р.М.), но не смеат да се поистоветуваат и меѓусебно да се заменуваат. Таквата неогворност кон сизже, кон раскажувањето, очигледна е и во други случаи на несоодветно преведување“.*¹

Повеќе од јасно е дека двајца теоретичари на литературата од форматот на Проп и Леви-Строс не се согласуваат околу определбата на еден основен термин како што е „сизже“. Но, од друга страна, оној дел од Проповата полемика што го издвојуваме и во кој се вели дека „и терминот 'сизже' и терминот 'тема' можат да се сфатат на најразлични начини“ укажува на фактот оти во тоа време сè уште немало точно и строго утврдена дефиниција за тие два термина.

Меѓутоа, во оваа книга на Проп се соочуваме и со уште една мошне индикативна појава. Проп зборува за „минливост и менливост“ на определбата на еден термин, односно за потребата од ревизија на термилошките детерминанти:

*„Конкретното толкување на терминот можив кое го даде Веселовски денес веќе не може да се применува“.*²

Клод Леви-Строс, пак, ја застапува тезата за контекстуална семантика на одделните термини од теоријата на литературата. За да се разбере смислата на некој термин, објаснува тој, треба секогаш да

¹ Владимир Проп, Морфологија бајке, Просвета, Београд, 1982, стр. 256 - 257.

² Исто, стр. 20.

се менува таа смисла низ сите негови контексти.³ Тоа имплицира, секако, крајна недефинираност на термините и поимите.

Во прочуената студија за семиолошкиот статус на ликот Филип Амон го елаборира, меѓу другото, и проблемот на мотивираноста или немотивираноста на личното име како етикета на ликот. Тој се согласува дека лингвистичкиот знак е произволен, односно арбитрарен, и смета оти треба „*да се проценува и да се мери ѿаа широчина со која некој автор, повеќе или помалку, ја 'мотивира' еѿиќеѿаѿа на даден лик*“.⁴

И сѐ би било така и сѐ би било во ред доколку во врска со прашањето за мотивираноста на личното име како атрибут на ликот не постоеја различни, па дури и спротивставени мислења кои Амон ги наведува во фуснота. Така, за Лео Шпицер „името е, во некоја рака, категорички императив на ликот“. Ролан Барт има идентичен став, па смета дека „личното име мора грижливо да се испитува затоа што е тоа, ако може така да се каже, принц на означувачите; неговите конотации се богати, социјални и симболични“. Меѓутоа, Леви-Строс не мисли така. Неговиот став е сосема различен, односно спротивен. Тој смета дека „за наивното мислење личното име образува метафора на личноста“.⁵ Гијом, во идентичен стил, тврди дека личното име е термин лишен од значење, „бел“ збор, асемантизам.⁶

Овие „сознанија“ од теоријата на литературата бездруго создаваат забуна. Прво, кај оној што има намера да го проучува личното име како етикета на ликот, и второ, кај оној што има намера да ја провери автентичноста или неавтентичноста на кои било и чии било теориски изводи за мотивираноста или немотивираноста на личното име на кој и да е лик од кој и да е книжевен текст. Работата се сведува на афинитетите или, наједноставно кажано, на изборот што ќе го направи интерпретаторот на книжевното дело. Тоа само по себе подразбира неусогласеност во интерпретациите која произлегува од неусогласеноста на дефинициите во теоријата на литературата. Се разбира, авторот на овие редови има свој скроман став, на пример, за прашањето на мотивираноста или немотивираноста на личното име на ликот, но тоа во овој случај и за нашава тема е ирелевантно. Ние зборуваме овде за потребата, би рекле дури и за неопходноста, од една, ако не повеќе, барем елементарна уедначеност и прецизност на дефинициите за термините и поимите во рамките на теоријата на

³ Исто, стр. 227.

⁴ Филип Амон, За еден семиолошки статус на ликот, во Теорија на прозата, Избор на текстовите, превод и предговор Атанас Вангелов, Детска радост, Скопје, 1996, стр. 270.

⁵ Исто, фуснота 55, стр. 270 - 271.

⁶ Исто, стр. 268.

литературата чија цел би била, ако ништо друго, барем да ги елиминира нејаснотиите, но и контрадикторностите (произлезени од полисемичните детерминанти) во најосновните изводи при интерпретирањето на еден ист текст од двајца или од повеќе толкувачи.

Се повикуваме овде и на ставот на Миливој Солар кој во предговорот на неговата книга „Теорија на книжевноста“ се жали на тешкотиите при пишувањето на книгата, особено на постоечката неуедначеност при определбите на термините и поимите. Солар дури смета дека само по себе се подразбира оти еден таков амбициозен потфат, како што е пишувањето на теорија на книжевноста, ќе наиде на пречки:

*„Мислам дека не е потребно посебно да нагласувам оти при пишувањето на една така замислена книга се среќавав со многу потешкотии. Некои од нив произлегуваа од нерешените штерминолошки проблеми (издвоеното е наше - Р.М.), некои од состојбите во современата наука за книжевноста...“.*⁷

Натаму, обидувајќи се да даде сублимирани определби за поимите *мојив*, *фабула* и *сизе*, Солар буквално заглавува во различните толкувања на овие поими од страна на теоретичарите на литературата. Откако ќе ја понуди сега веќе класичната дефиниција за *мојивот* како најмал сегмент на книжевното дело кој задржува извесно релативно самостојно значење во рамките на темата, Солар дообјаснува дека често во теоријата на литературата поимот *мојив* се сфаќа и на други начини.⁸ Ништо подобар и ни малку охрабрувачки не е случајот со поимот *фабула* за кој се вели дека во теоријата на литературата не се употребува секогаш со исто значење.⁹ И, конечно, односот меѓу поимите *фабула* и *сизе*: *„Треба, меѓутоа, да се истакне дека некои теоретичари на литературата не ја прифаќаат оваа разлика меѓу фабулата и сизето...“.*¹⁰ Од овие неколку примери станува сосема јасно каква била состојбата со „терминолошките проблеми“ во времето кога Солар ја пишува и ја издава неговата „Теорија на книжевноста“.

Овде ќе ги нотираме и досегашните не многу успешни обиди да се изврши до крајни граници дистинкција меѓу два мошне значајни оперативни поими во теоријата на литературата како што се *метафората* и *метонимијата*. За метафората Солар вели дека некои теоретичари ја опишуваат како скратена споредба, но додава дека други теоретичари не се склони да ја разгледуваат метафората

⁷ Миливој Солар, Теорија на книжевноста, Школска книга, Загреб, 1987, стр. 5.

⁸ Исто, стр. 43 - 44.

⁹ Исто, стр. 44.

¹⁰ Исто, стр. 45.

како пренесување на значење, туку како замена на значење. Состојбата со дефинирањето на метонимијата е идентична. Солар објаснува дека според некои мислења метонимијата е подвид на метафората, додека други теоретичари ја сметаат метонимијата за самостојна фигура.¹¹ Исто така, и Роман Јакобсон и Мајкл Рајфатер, и покрај тоа што зборуваат за спротивставеност на метафоричното (сличност) со метонимиското (блискост), сепак се согласуваат дека на повеќе места во извесен степен метафорите се метонимични и метонимиите се метафорични.¹²

1.2. Македонски состојби

Сосема разбирливо, идентични се состојбите со непрецизната дефинираност на термините и поимите и при проучувањето на литературата¹³ на македонско тло. За да се покаже дека е тоа навистина така, не треба да се врши некаков попис, па да се составува точен регистер на непрецизно определени (дефинирани) термини и поими коишто се применуваат во македонската литературна теорија и критика. Доволно е само да се назначат неколку примери од кои станува сосема јасно во каква незавидна состојба се наоѓа детерминираноста на книжевните термини и поими во македонската критика и во аналитичните истражувања на македонската литература.

Во „Структурата на македонскиот реалистичен роман“ Венко Андоновски, меѓу другото, изврши и едно снимање на употребата на термините и поимите во македонската книжевна критика. Под лупа се ставени поимите како што се *реализам*; *сѝварносѝ* и *висѝина*; *моѝивација*, *веродосѝојносѝ* и *веројаѝносѝ*; *лик*; *оѝис* и *деѝаљ*; *раскажувач*; *роман*. На пример, употребата на поимот *сѝварносѝ* не само што покажува семантичка неуедначеност, ами илустрира и еден своевиден еволутивен развој на термините и поимите:

„Во македонската книжевна критика поимот 'сѝварносѝ' забележува особено интензивна употреба како критичка алатка за дефинирање на поимот 'реализам'. Може да се каже дека тој поим влегува во критичка употреба уште од самите почетоци на македонскиот роман... Терминот оѝпожаи практично не излегува од употребата, со тоа што со токој на

¹¹ Исто, стр. 70 - 71.

¹² Парафразирано според: Венко Андоновски, Зошто најубавите песни на Конески се „долги“, во Студии и огледи за Конески, Фондација „Небрегово“, Скопје, 2002, стр. 244.

¹³ Ќе биде нужно да потсетиме на класичната поделба на науката за книжевноста на три составни делови: теорија на литературата, литературна критика и историја на литературата (да се види во Речник книжевних термина, Романов, Бања Лука, 1991, стр. 518). Кога зборуваме за недефинираноста на термините и поимите, ние пред сè мислиме на првите два дела, односно на теоријата на литературата и на литературната критика. Историјата на литературата, од сосема разбирливи причини, ја оставаме на страна. За да нема никакви забуни ќе потенцираме: тоа не значи дека сметаме оти овие три делови се и дека треба да бидат раздвоени меѓу себе со стриктни граници. Напротив!

времето, од ознака за 'надворешниот свет' (Митрев), преку расправите на Димитар Солев во шесеститите години, почнува полека да се збогатува и да станува синоним и за 'внатрешниот свет', за конечно во осумдесетитите, преку нарајолошкиот расправи на Атанас Вангелов да се верификува и неговојто современо, и за литературната наука најоверативно значење: **вербализирана стварност**.¹⁴

Поимот *лик* во македонската книжевна критика исто така преживува семантички метаморфози при неговата повеќеденесна употреба. Зародишот на повоената македонска книжевна критика го поистоветуваше поимот *лик* со поимите *личност* и *човек*.¹⁵ Во поновата македонска книжевна критика веќе се употребува поимот *лик* со познатата негова определба како знак, односно, како што го дефинира Роман Јакобсон, како дисконтинуирана морфема.

Лорета Георгиевска-Јаковлева, исто така, ја забележува недоволната прецизност при употребата на поимите *фантастично*, *алегорично* и *жрешеско* во македонската книжевна критика.¹⁶ Од друга страна, таа зборува и за застареност на терминологијата во однос на фантастиката, алегоријата и гротеската, односно за нерешени термиолошки проблеми, за понатаму да се фокусира само на фантастиката и да заклучи:

„Фантастиката ирира на онаа група теоретски поими кои имаат разновидна, сировивствена, а често иако дури и погрешна употреба што доведува до нивна неодреденост, повеќезначност и недефинираност... Иако обидите за стриктно дефинирање на фантастиката често иако доаѓаат во корсокак, обидот да се реши иакојна, енижма на фантастичната литература секогаш ќе иреиставува предизвик за вљубениците во овој жанр“.¹⁷

Приопштуваме овде уште две забелешки на истиот автор во врска со недефинираноста на поимите, а за кои сметаме дека се мошне илустративни за темата што се елаборира. Георгиевска - Јаковлева се залага за редефинирање на поимот жанр¹⁸, а исто така потврдува дека „самите поими имаат своја еволуција, а со тоа и теоретска повеќезначност...“.¹⁹

Со идентична недефинираност, а и повеќезначност на поимите и термините се соочува и Јасмина Мојсиева - Гушева во својата книга „Чинговата апартна поетика“. Зборувајќи за феноменологијата на магичниот реализам, таа најпрво си ја поставува основната задача - да одговори на прашањето што претставува терминот *магичен реализам* и што лежи во

¹⁴ Венко Андоновски, Структурата на македонскиот реалистичен роман, Детска радост, Скопје, 1997, стр. 51.

¹⁵ Исто, стр. 113.

¹⁶ Лорета Георгиевска - Јаковлева, Фантастиката и македонскиот роман, Институт за македонска литература, Скопје, 2001, стр. 5.

¹⁷ Исто, стр. 14.

¹⁸ Исто, стр. 31.

¹⁹ Исто, стр. 67.

неговата основа.²⁰ Сосема е јасно, штом авторот се зафаќа со детерминирање, дека станува збор за недефиниран термин, односно за термин со неустановено стриктно семантичко јадро. Дека е тоа навистина така, читаме во натамошниот текст:

*„...не постои согласност при одредувањето на терминот, бидејќи различни теоретичари предлагаат различни синоними кои алтернативно можат да се формулираат. Некои автори психолошкото објективирање на овие дела го означуваат како нова објективност, необарок, новореализам, висшинско чудесно. Во последно време сè повеќе се употребува терминот мажичен реализам...“.*²¹

И во врска со терминот *сказ* се јавуваат семантички неодредености. Мојсиева - Гушева потенцира дека и во Речникот на книжевни термини е назначено двојното значење на овој термин. Прво, тоа е народна приказна за стварни современи случки со лично доживување, дополнети со подробности од фантазијата. Второ, сказот е раскажувачка стилизација во руската проза кога раскажувачот, во форма на монолог на посебниот раскажувач, припадник или претставник на некоја општествена или етничка група, го стилизира раскажувањето како непосредна стилизација на раскажувачот.²²

Посочените примери сосема доволно ја илустрираат состојбата со повеќезначноста на поимите и термините кои се применуваат во македонската книжевна теорија и критика. Буквално, секој сериозен автор чија тенденција е колку што може поавтентично да го елаборира проблемот за кој пишува, го потенцира фактот за повеќезначноста на теориско-книжевните термини и поими кои ги употребува како неопходен инструментариум при интерпретацијата на книжевните дела.

2. Изводи

Теоријата на литературата и литературната критика, значи, се соочуваат со мошне сериозен проблем - неоформен метајазичен систем. Полисемичната кодираност на голем број термини и поими како работен инструментариум создава сериозни потешкотии и проблеми при проучувањето, односно интерпретирањето на книжевното дело. Покрај тоа и последователно на тоа, истиот проблем се проектира и на релацијата интерпретатор (критичар) - рецепиент (читач) на интерпретацијата (критиката). Ако рецепиентот не го знае метајазикот на теоријата на литературата и книжеvnата критика (а и да сака не може да го знае, зашто, како што демонстриравме, тој метајазик не е доизграден, односно е нестабилен), тогаш се повеќе од неизбежни шумовите во комуникациската релација интерпретатор ==>

²⁰ Јасмина Мојсиева - Гушева, Чинговата апартна поетика, Институт за македонска литература, Скопје, 2001, стр. 28.

²¹ Исто, стр. 31.

²² Исто, стр. 152.

реципиент. Литературната интерпретација и литературната критика, значи, се осакатени од две страни - интерпретаторот и критичарот се поставени во мошне незавидна позиција да работат со „недоделкани“ алатки од една, а реципиентот на таквите интерпретации и критики е принуден да истражува кои се тие алатки и каква била нивната функција при „кроењето“ на интерпретацијата и критиката од друга страна. Поради тоа, огромна е опасноста да дојде до една нефункционалност на кодовите во релацијата интерпретација (критика) ==> реципиент, или најпросто кажано до недоразбирање меѓу интерпретаторот (или критичарот) и оној што ја чита неговата интерпретација (или критика). Причините за тоа се јасни: недефинирани термини и поими; полисемичност при детерминациите на термините и поимите; еволуција на семантиката на термините и поимите; застареност на термините и поимите. Од ваквиот неред во литературната теориска и критичка терминологија не треба да се очекува ред во реципиентскиот амбиент. Недоразбирањата и неразбирањата до крај се логична последица од нередот во литературната теориско-критичка терминологија.

3. Книжевниот метајазик. Терминолошка формализација

Редот во терминологијата се воведува со веќе споменатиот метајазик. Метајазикот се дефинира како јазик којшто зборува за јазикот, јазик на теоријата на која и да е наука. Метајазикот ги толкува значењата на зборовите, односно на стручните изрази во науката. Како што видовме, тој метајазик во теоријата на литературата и во литературната критика има многу фалинки, односно сè уште не е доизграден.²³ Тоа значи дека во книжевната наука во голем дел сè уште не е извршена неопходната терминолошка формализација којашто, всушност, подразбира дефинирање на семантичкото поле на еден термин или поим со што тој станува „способен“ да се вклучи во теоријата, односно во науката.

Науката за литературата, се разбира, не може преку ноќ да ги отстрани ваквите, како што ги нарековме, фалинки во сопствениот терминолошки систем. Докрај тоа и воопшто не е можно, со оглед на фактот дека литературата постојано се развива, па теоријата на литературата со својот метајазик ќе треба постојано да го следи тој развој. Меѓутоа, мора да постои една сериозна тенденција за уредување на терминолошкиот систем, доколку сакаме да престане

²³ Венко Андоновски го елаборира прашањето за перспективите и можностите за засновање мета-говор во науката за литература. Да се види во: Венко Андоновски, *Текстовни процеси, Култура*, Скопје, 1996, стр. 7 - 30, и статијата за „Неверствата на јазикот“, стр. 136 - 153, особено делот за Интерпретантот.

лепењето на етикетата „не-наука“ на амбалажата на науката за литературата и доколку не сакаме истата таа наука и во иднина да заработува дебели наводници. Зашто многу често се повторува дека поради можноста од повеќе различни и контрадикторни интерпретации на едно исто дело, поради недодефинираната терминологија, а најмногу поради докрај неопределената методологија, самата наука за книжевност заглавила во ќорсокак.²⁴

Ranko Mladenoski

Undefined Literary Definitions

(Summary)

In this article author focuses on the current state of confusion in the terminology of literary theory and criticism. Different critics use the same terms with different meanings. This claim is illustrated through the example of the different meanings of the term *sujet* in the works of the Russian Formalist Vladimir Propp and its French translation by Claude Lévi-Strauss.

The article also examines certain terminological problems in Macedonian literary theory. This terminological confusion should be overcome with the continuous work on the classification, concretization and precise definition of the terms in the field of literary theory and criticism.

²⁴ Колку за илустрација - да се погледне Речникот на книжевни термини, толкувањето на терминот „Интерпретација“.

Издавач:
Институт за македонска литература
Скопје

Лектура.
Павлина Лешоска

Лектура на резимеата на англиски јазик:
Рајна Кошка

Компјутерска обработка.
„Кодекс“ Скопје

Печати:
„Менора“ Скопје

Тираж: 400 примероци

Редактирањето на овој број е завршено во ноември 2004 година

Претплата за списанието 150 денари по број; за странство 1000 ден.
Институт за македонска литература Скопје 160011505978716
Со назнака за „Спектар“

Според мислењето на Министерството за култура на Република
Македонија за списанието „Спектар“ се плаќа повластена даночна
стапка

